

Zapiski

Naša knjiga in izseljenci.

Obenem nekoliko misli o organizaciji našega knjigotrštva.

Za vsak narod, čigar člani so raztreseni po različnih državah, je izredno važno vprašanje, kako more ohraniti narodno zavest svojih sonarodnjakov. Treba je torej skrbeti za čim živahnejše kulturne stike z vsemi narodnimi drobci; čim več duševne hrane bodo dobivali vsi ti drobci, ki dosežejo sešteti veliko število, tem trdneje in tem delj bomo ohranili med našimi sonarodnjaki narodno zavest, in sicer ne le med onimi, ki so še rojeni na slovenskem ozemlju, temveč tudi med njihovimi potomci.

Narodno zavest naših izseljencev budijo danes v velikem obsegu izseljenci sami. Izdajajo svoje časopise in celo dnevnike vsaj v Združenih državah, v Južni Ameriki pa vsaj tednik. Skoraj neverjetno se sliši, da premorejo Slovenci v Združenih državah isto število dnevnikov kot v svobodni Jugoslaviji, namreč pet, poleg tega pa še osem tednikov in

pet mesečnikov, skupaj torej osemnajst listov.¹ Med tem je to število še neznatno narastlo.

Te številke nas morajo iznenaditi, ker kažejo, da hoče naš izseljenec ohraniti svojo narodno zavest; to je tudi najvišji interes države same, za katero pomenijo izseljenci močno oporo v tuji državi. Vendar se moramo zavedati, da izhajajo nekateri listi kot glasila raznih naših podpornih enot, nekatere liste pa izdajajo požrtvovalni posamezniki, ki opravljajo vse hvalevredno delo, da ohranijo narodno zavest med našimi izseljenci, katerim je pogosto njihov slovenski list, ki ga dobivajo kot člani podporne organizacije, obenem slovenska kulturna hrana. Le redki so vsaj v Ameriki naši izseljenci, ki so naročeni še na liste in časopise iz domovine. Precej se je v zadnjem času med njimi razširil Izseljenski vestnik, pa tudi nekateri mladinski listi, katere pa bi bilo treba razširiti med našo izseljensko mladino še bolj.

¹ Izseljenski zbornik Izseljenske zbornice v Ljubljani 1938, str. 68 sl.

Evropski izseljenci so na boljšem v toliko, ker se laže naročijo na domače časnike, ki jim prihajajo v roke bolj pravočasno kot našim oddaljenim »Amerikancem«. Razen tega je število naših izseljencev v posameznih evropskih državah premajhno, da bi mogli izdajati svoj list.

Za vse naše izseljence pa smemo ugotoviti, da je v njih zasidrana velika ljubezen do slovenske tiskane besede in da so silno hvaležni za vsako slovensko knjigo, katero prejmejo po tej ali drugi poti. Saj je tudi slovenska knjiga po svoji opremi dosegla v zadnjem času tako višino, da jo mora spoštovati nepristranski tujec. Izseljenec se bo rad postavil z lepo slovensko knjigo, če jo bo seveda znal najti.

Kako pa je v tem oziru? Ali ima naš izseljenec možnost, seznanjati se z novimi slovenskimi knjigami? Ali ima na razpolago sezname starejših slovenskih knjig? Ali ima možnost kupiti slovensko knjigo?

Predvsem ne smemo gledati na naše izseljence kot na ljudi, ki bi hoteli dobivati knjige iz domovine le zastonj. Kakor je važno, da podpiramo narodno zavest izseljencev s pošiljanjem darovanih knjig, tako važno je tudi in morda še važnejše, da svojega izseljenca seznanjamo s svojimi knjigami. Marsikateri izseljenec bi rad kupoval nove slovenske knjige, toda kje naj zanje izve? Res se more storiti mnogo dobrega z darovanimi knjigami, toda te so potrebne le revnejšim izseljencem. Koliko pa jih je med njimi, ki si lahko kupijo dobro slovensko knjigo in ki bi zanjo tudi hoteli plačati polno ceno! Nočejo nobene miloščine, zlasti v onih državah, v katerih je slovenska knjiga zaradi valutnih razmer sorazmerno cenena.

Toda ne smemo pozabiti, da je knjiga podobno kot slika tak predmet, po katerem nastane poželenje šele tedaj, če jo vidim ali vsaj o njej berem priporočljivo oceno. Kje pa lahko naš izseljenec vidi slovensko knjigo? V Evropi je ne bo našel

menda v nobeni knjigarniški založbi, v Severni Ameriki pa le v naših redkih knjigarnah in papirnicah v največjih slovenskih naselbinah — morda v petih ali šestih krajih. Naši ameriški dnevnikarji ponujajo slovenske knjige zelo redko v svojih oglasih (z eno izjemo). Vemo tudi, kako so njihovi uredniki preobremenjeni z delom, tako da od njih ni mogoče zahtevati, da bi sestavljali pregled nove slovenske knjige, kar je zanje še mnogo težavnejše ko za nas doma.

Ali imamo Slovenci v lastni državi popoln pregled o slovenskih knjigah — starih in novih? Žal moramo tukaj poudariti, da ga nimamo, odkar ne izhaja več Šlebingerjeva bibliografija. Kje naj izve pri nas interesent na deželi za vse nove knjige? Koliko krajev v Sloveniji nima knjigarne, četudi je v tem kraju dovolj ljudi, ki bi se zanimali za nove knjige? V manjše kraje se tudi ne upajo kolporterji, ker je uspeh nesiguren, potni stroški pa so preveliki. Res pošiljajo posamezne naše založbe zlasti v predbožičnem času svoje kataloge uglednejšim interesentom tudi na deželo, toda tega ne prakticirajo vse založbe, in njihovi sezname interesentov, katerim se pošiljajo oglasi, so nepopolni. Marsikoga zanese v večji kraj, da si ogleda v izložbah nove knjige, drugi najde ocene novih knjig v časopisu, toda vse te ocene niso popolne, ker ne more noben časopis objavljati vseh novih knjig. Nekateri časopisi vsaj registrirajo nove knjige, kolikor jih pač prejmejo od založnikov.

Pri nas torej manjkata katalog slovenske knjige in redna bibliografija, ki bi prinašala vse novo izdane knjige. Katalog slovenske knjige se je pričel sestavljati po lanski razstavi (1938) slovenske knjige, ni pa še izšel. Ta katalog bo marsikomu odprl oči o bogastvu naše knjige. Treba bo poskrbeti, da bo našel pot v vse naše kraje v državi, prav tako pa v vse kraje, kjer so naši izseljenci. Vzбудil bo lahko veliko zanimanje za slovensko knjigo, ker bo marsikdo v njem našel knjigo, katero išče in o kateri ne ve, da je

sploh izšla, in kje naj jo kupi. Presenečen bo ugotovil, da obstoji taka knjiga že v slovenščini, ki je dala že dovolj znanstvenih knjig.

Kako potreben je tak seznam slovenske knjige, nam pokaže naslednji primer, ki ga je doživel pisec. V ugledni ljubljanski knjigarni je zahteval seznam učiteljstva dravske banovine, o katerem je bil bral oceno približno leto prej. Knjigarna sploh ni vedela, da kaj takega obstoji; zato se je obrnila na knjigarno našega učiteljstva, ki pa te knjige ni bila izdala in ni vedela o njenem obstoju! Pri nas se dogaja pogosto, da mora kupec v knjigarni navesti naslov nove knjige in celo založbo, ker v knjigarni tega nihče ne ve. Katalog bi omogočil knjigarniškem osebju dajanje natančnih nasvetov kupcem o posameznih knjigah. Prodajalci bi morali poznati vse slovenske knjige, da bi lahko kupcu svetovali, kakšno knjigo naj sami kupijo.

Če imajo naše knjigarne najnovejše sezname n. pr. nemških knjig, morajo dobiti tudi sezname slovenskih knjig! V ta namen je potrebno pričeti z izdajanjem mesečne bibliografije. Pogoj je seveda, da pošiljajo vsi naši založniki (tudi samozaložniki) svoje knjige redakciji te bibliografije (morda naši Akademiji znanosti in umetnosti), da bo mogla izdati res zanesljive sezname. Ni treba, da bi to bil časopis na luksuznem papirju. Lahko bi bil velikosti oktava. Seveda bi se moral ta seznam tiskati v veliki nakladi, da bi prišel do veljave in bi dosegel svoj cilj, zainteresirati raztresene interesente slovenske knjige po vsem svetu. Najbolje bi bilo, izdajati ta pregled po strokah, knjige iste stroke pa v abecednem redu. Ker bi ta časopis objavljal tudi oglase založb o pomembnejših knjigah, ne bi bili stroški veliki, koristi pa bi bile lahko ogromne.

Vzbudilo bi se zanimanje za naše knjige zlasti na deželi v Sloveniji, pa tudi med vsemi Slovenci, raztresenimi po različnih krajih naše države, vzbudilo bi se zanimanje zanje v Italiji in Nemčiji, zlasti pa

med našimi izseljenci v Evropi in v Ameriki. Naš izseljenec se zanima za našo knjigo, samo priliko mu dajte, da za njo izve!² Če se bo na ta način dvignilo zanimanje za slovensko knjigo, smemo računati s temi ugodnostmi:

Povečala se bo prodaja slovenskih knjig, ki bodo mogle doseči večje naklade. Tukaj menda ni treba navajati, kako se poceni tisk, ko preseže naklada prvih tisoč izvodov.

Torej bo mogoče poceniti slovenske knjige in si jih bo mogel kupiti marsikdo, za kogar so danes predrage. S tem je zopet zvezana večja prodaja knjig. Obenem bo mogoče dvigniti opremo naših knjig, ki je tudi odvisna od naklade. Če je tisk cenejši, sme biti oprema tudi malo dražja.

Naše založbe bodo mogle izdati marsikatero knjigo, za katero je bilo dosedaj premalo interesentov, da bi se mogle lotiti izdaje take knjige. Od tega bi imela koristi zlasti naša znanost.

Če se ojači naše založništvo, bomo mogli od njega zahtevati, da zalaga poleg dobičkanosnih knjig tudi znanstvene knjige, ki so potrebne, četudi morda ne bodo takoj ali pa nikdar dale primerne dobička.

Da se dosežejo te predvidljive ugodne posledice, se bo seveda moralo naše založništvo lotiti velikega organizacijskega dela, moralo pa bo žrtvovati razmeroma le mala denarna sredstva.

Najnужnejši ukrepi so tile:

1. Izdaja kataloga slovenske knjige (vsaj povojne), ki naj se pospeši. Katalog bi se

² Pisec je vprašal ravnatelja neke ljubljanske založbe, ali je že kdaj prodal kako knjigo v Ameriko. Odgovor je bil: Ne, ampak neki Slovenec-delavec iz Avstralije (kjer je le 700 Slovencev) je naročil nekoč 5 knjig, obenem pa zahteval še katalog slovenskih knjig, nakar jih je naročil še v drugič. Vseh naših 300.000 severnoameriških Slovencev torej od te založbe še ni kupilo niti ene slovenske knjige!

moral tiskati v čim večji nakladi, ker bo služil za delj časa in se bo moral letno dopolnjevati. Poslati ga je treba v tujino vsem redakcijam naših izseljenskih (in seveda tudi domačih) časnikov in časopisov, zlasti tudi vsem našim knjigarnam, pa tudi prosvetnim in podpornim organizacijam, slovenskim šolam in župnijam. Naj omenimo, da znaša samo v Združenih državah po cenitvi č. g. patra Zakrajška število slovenskih društev 2000, število izseljencev pa 300.000. Katalogi naj krožijo med članstvom teh društev, da se zbudi zanimanje. Pošiljajo naj se tudi v naši državi slovenskim društvom izven Slovenije, ali vsaj uglednejšim Slovencem, raztresenim po državi v krajih, kjer so neorganizirane slovenske kolonije.

2. Izdaja naj se slovenska bibliografija — vsaj mesečna. Interesenti bi bili v glavnem isti. Katalog je mišljen kot enkratna večja investicija; bibliografijo naj bi interesenti zbirali, tako da bi bila dodatek h katalogu.

3. Slovenske založbe naj pošiljajo svoje knjige v oceno tudi našim ameriškim listom. Doseči je treba, da bodo naši domači pisci sestavljali za ameriške liste pregled novejših knjig.

4. V pomembnejših krajih z močnimi izseljenskimi kolonijami naj se prirede razstave slovenske knjige in časopisov, ki bi bile priporočljive tudi v večjih slovenskih krajih ter v Beogradu in v Zagrebu.

5. Naše založbe naj stopijo v stike z vsemi našimi knjigarnami v tujini. Naš izseljenec naj ima možnost, da naroči pri svoji knjigarni vsako slovensko knjigo, za katero se zanima. Tudi v Italiji in Nemčiji naj bi bile naše knjige v izložbah (že po načelih reciprocitete) v krajih, kjer prebivajo Slovenci.

6. Da se olajša pošiljanje knjižnih oglasov (bibliografije) in knjig, naj bi se dosegla nižja poštnina za tiskovine, zlasti (po din 0.25 za 50 gr) za knjižne oglase in za knjige, ki bi se pošiljali po knjigarnah in založbah v tujino.

7. Ker bodo imele od vse akcije znatno korist naše založbe, naj tudi žrtvujejo denar za potrebne oglase v naših ameriških listih, ki so itak ceneni, in se jim lahko na ta način nudi podpora iz domovine.

8. Naše knjižne družbe naj bi se zanimale malo bolj za naše izseljence. Morajo si najti agilne poverjenike v posameznih krajih, ki bodo nabirali člane (event. za malo provizijo). Zlasti prihajajo v pošte župni uradi, šole in društva.³

Našo pozornost zaslužijo tudi slovenske knjige, ki se tiskajo v tujini. Založnike slovenske knjige v tujini moramo občudovati, ker imajo samo majhen krog interesentov in tvegajo zelo mnogo, če se lotijo izdaje slovenske knjige. Njihovo hvalevredno delo mora domovina podpirati, kjer je to mogoče. Seveda tudi tu ne bo šlo brez dela. Potrebno bi bilo zlasti, da slovenske založbe v tujini pošiljajo svoje publikacije tukajšnjim časopisom v oceno (ki naj res tudi vedno izide!), našim knjigarnam pa vsaj v komisijo. Saj bodo domači kupci radi kupovali slovenske knjige, izdane v tujini, toda treba jih je opozarjati na nje. Kdor kupi slovensko knjigo, izdano v tujini, naj se zaveda, da s tem pomaga tudi našim izseljencem v njihovi borbi za obstanek in za ohranitev narodne zavesti. Tudi naj bi se organiziralo pri nas nabiranje članov za naše primorske književne družbe, katerim bi se na ta način olajšalo njihovo delo.

³ Naj omenim, da izkazuje Kalendar Družbe sv. Mohorja za l. 1939. v Združenih državah vsega 479 članov, med njimi le tri dosmrtni. Sam Tržič izkazuje 400 članov. V nekaterih krajih se je agilnim poverjenikom posrečilo zbrati večje število članov, drugih krajev z večjimi slovenskimi naselbinami pa pogrešamo. Če pomislimo, da doseže število članov v nekaterih župnijah v domovini tudi nad 10% župljanov, nas mora razžalostiti dejstvo, da je izmed naših ameriških izseljencev včlanjenih v Mohorjevi družbi komaj 1‰!

Tudi naš tujski promet bi utegnil imeti koristi od organizacije prodaje naših knjig, ker so knjige s slikami iz naših krajev močno propagandno sredstvo za obisk naše domovine tako med Slovenci kakor tudi med tujci, katerim se pokažejo take knjige oziroma albumi.

Zavedam se, da bi tukaj navedene misli potrebovale še marsikatere izpopolnitve, da se dosežejo glavni nameni in koristi, zlasti torej živahnější kulturni stiki med domovino in našimi izseljenci.

Predvsem želim, da bi te predloge preučili in podali o njih svoje mnenje tudi naši izseljenci, ki poznajo ta vprašanja iz lastne skušnje.
Dr. Vladimir Murko.

Kazimierz Wierzyński.

Poljski pesnik Kazimierz Wierzyński, katerega tri pesmi, spesnjene v emigraciji na samem koncu lanskega leta, prinašamo v prevodu, spada med največje moderne poljske pesnike, ki so nastopili po vojni. Dne 22. aprila leta 1939. je bil namreč Kazimierz Wierzyński sprejet med akademike Poljske literarne akademije kot najmlajši poljski akademik. Iz njegovega življenja vemo, da se je rodil 1894. leta v galicijskem petrolejskem mestu Drohobyczu, kjer je bil njegov oče postajenačelnik. Potem je študiral gimnazijo v Stryu, univerzo v Krakovu in na Dunaju (filozofijo), bil že od tretje gimnazije v poljskih revolucionarnih organizacijah v Avstriji ter kot akademik v Pilsudskega strelski organizaciji. Leta 1914. je ob izbruhu vojne stopil v vzhodne legione, pa je bil po razbitju bataljona priključen avstrijski armadi ter je kot 20 letni častnik služil v 77. polku. Boril se je v Galiciji pri Krynici, Przemyslu, Krasniku, na kar je prišel v rusko ujetništvo, kjer je ostal tri leta in je tam tovarišil slovenskemu režiserju Osipu Šestu. Leta 1918. je ubežal iz ujetništva in se preko Kijeva povrnil v Warszawo, kjer se je začel literarno udeleževati. Toda kmalu je moral zopet v vojno proti boljševikom; s Pilsudskim je prišel celo do Kijeva, kjer je izdajal časopis

za Ukrajince. Po vojni pa se je ves posvetil samo književnosti.

Njegova pesniška slava je vzšla takoj po vojni, ko je v Warszawi izdal zbirko pesmi »Pomlad in vino« (Wiosna i wino). Po uničenih letih vojne in utrujenosti vojnih grozot je njegova živahna, čutna in vesela, antična poezija prinesla novo osvežitev v poljsko književnost, novega življenjskega opoja, ter je resnično vplivala ta zbirka kot pomlad in vino. Staff pravi o njem: »Zvečer je legel spat kot neznan človek, prebudil pa se je kot slavni pesnik.« Ta pesniška zbirka je čez nekaj tednov doživela ponatis in potem še štiri ter spada med najboljše poljske povojne pesniške zbirke. Vse življenje je pesniku izvir opoja in navdiha, vse je radost in navdušenje: v tedanji bledokrvni ekspresionizmu je prinesel pravo ekspresijo čutov in živega življenjskega živca. Potem je napisal še več zbirk kakor »Vrabci na strehi« (Wrable na dachu), »Velika medvedka« (Wielka niedzwiedzica) in druge, najbolj znana pa je »Laur Olimpijski«, ki mu je prinesla resnično olimpijski pesniški venec na Deveti olimpiadi v Amsterdamu. To je zbirka pesmi, v katerih pride do izraza antična nega telesa in gimnastičnih vaj; tu je pesem na lokostrelca, na diskometalca, na nogometalca, na skok s kopjem, na start tekača, pesem Nurmiju, tragična pesem o Amundsenu, štiri leta pred katastrofo itd. Eno teh pesmi je prevel svoj čas Fr. Vodnik v »Ilustraciji«. In potem je pisal »Fanatične pesmi« (Pieśni fanatyczne), v katerih je že disonanca krivde in usode, v katerih je čutiti zametke proletarske poezije. Iz Amerike je prinesel s seboj »Grenki plod« (Gorzki urodzaj), v katerih so njegove pesmi dosegle najvišji artizem, opisujoč kalifornijske gozdove, ali šumenje Atlantika, nebotičnike New-Yorka in kaos Amerike. Pisal pa je tudi prozo.

To bi bilo življenje in delo pesnika, ki je sedaj v Franciji, od koder piše pesmi na pot romanju svojega naroda ter prevzema pesniško nalogo, podobno pred sto leti Mickiewicz, kateremu se klanja v zadnji pesmi »Seine«. Tine Debeljak.